

право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков. 1997. с. 9-12; 25-30). Поміж таких країн найчастіше називають Болгарію, Грецію, Грузію, Росію, Румунію, Україну та інші країни, де пануючою ідеологією у галузі релігії є «візантійське православ'я» (Див., напр.: Форманюк В. І. Формування візантійської системи шлюбно-сімейного права (IV–VI ст. ст.). 2000. С. 14-15).

Керуючись зазначеним, було доцільним здійснити класифікацію їх відповідно до мети та завдань, що поставали перед нею. Передусім, виходилося з того методологічного посилення, що весь масив літератури, яка стосується зазначеної проблематики умовно можна поділити на дві групи: 1) першоджерела; 2) наукові дослідження у галузі історії держави і права, насамперед, романістики та візантиністики.

Крім того, джерела вивчення раннього християнства також слід поділити на дві великі групи: християнські та нехристиянські.

До християнських джерел у контексті дослідження цієї проблематики слід віднести твори апологетів та отців церкви і канони вселенських соборів. Сюди належать твори Сократа Схоластика, Євсевія Кесарійського, Сульпіція Севера, Теодорита Кирського, Амміана Марцеліна (Гермий С. Церковная история Эрмия Созомена Саламинского. 1996), Георгія Флоровського та ін.

Нехристиянські джерела складаються з власне імператорського законодавства, тобто юридичних джерел, а також праць стародавніх (римських та візантійських) правознавців, романістів та візантиністів більш пізніх часів, що так або інакше торкалися цього питання.

Велике значення у розумінні і дослідженні поставлених у роботі завдань мають першоджерела. Слід зазначити, що основні відомості про правовий статус церкви містяться у Кодексі Феодосія, а саме в одинадцяти титулах книги XVI (Слід зазначити, що Кодекс Феодосія поки що був опублікований у російському перекладі лише у вигляді фрагментів) (Див., напр.: Социальная история средневековья / Под ред. Е. А. Косминского и А. Д. Удальцова. 1927. с. 15-27; Хрестоматия по истории Древнего Рима / Под ред. В. И. Кузицина. 1987; Кодекс Феодосия о колонах. Книги 1–16 // Древнее право. 1996. № 1).

Єфремова Н. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук*

РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ НА ПРИКЛАДІ «НЕЧЕРКА ПРОЕКТУ ДЕРЖАВНОГО ЗАКОНЛАДУ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ РЕСПУБЛІКИ» О. КОПЦЮХА

Щодо аналізу української конституційно-правової думки, то тут слід відзначити, що як невід'ємна складова частина європейської правової та політичної культури, у своєму розвитку вона знає всі етапи еволюції змісту конституцій. Однак такий висновок було обґрунтовано лише з кінця 90-х років XX ст., і досить велика заслуга у цьому належить вітчизняним історикам права. Саме завдяки їхній роботі з'явилися наукові розвідки з

історії української конституції часів революційної боротьби за відродження української державності в 1917 – 1922 рр. Ці дослідження продовжують тривати, завдяки чому поступово заповнюються існуючі в історико-правовій науці лакуни.

Історіографія даного питання показує, що на відміну від офіційних проектів конституцій УНР, Української Держави, ЗУНР та УНР доби Директорії, ще і сьогодні лишаються маловідомими так звані «приватні» або неурядові розробки. І серед них одним з найменш відомих є «Начерк проекту державного законладу для Української Трудової Республіки», підготовлений у червні 1919 р. доктором права Остапом Копцюхом (ЦДА-ВО України. Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 1 – 24).

Друкована чернетка документу зберігається у Державному архіві вищих органів влади і управління в Україні, у м. Києві, фонд 1092, опис 2, справа 101 і має інформацію щодо авторства, місця та дати появи документу, який з'явився у Холодному Яру на Чигиринщині, в червні 1919 р. Його автором був полковий командир і організатор партизанських загонів на Чигиринщині, доктор права – Остап Копцюх. На жаль особистого підпису автора чернетка не містить.

Щодо оцінки історичних умов написання даного проекту, то тут слід нагадати, що з 2 червня 1919 р. польські війська захопили м. Тернопіль і успішно просувалися далі. Отже уряд УНР терміново перебрався на ст. Богданівну, де фактично опинився між поляками та більшовиками, які контролювали Волочиськ. Передові загони цих таборів розділяла смуга завширшки 10-20 км., де і знайшли порятunek уряд і армія УНР. 9 червня 1919 р. у Проскуріві отаман Болбочан спробував оволодіти Запорозьким корпусом і з його допомогою вчинити заколот проти Петлюри, але наступного дня його заарештували, а 28 червня розстріляли (Історія України. / За заг. ред. В. А. Смолія. – К., 1997, с. 225). Отже час створення чернетки проекту припадає на надзвичайно важкий період в історії політичної та військової боротьби «другої» УНР.

Обсяг чернетки складає 24 аркуша, але проект не має чіткого розподілу на розділи, підрозділи та статті, що вірогідно свідчить про незавершеність роботи автора. Порядок викладення матеріалів є нетиповим для німецької, австрійської чи української традицій побудови Основного закону. Стосовно ж оцінки термінології якою користувався автор, то вона явно свідчить про Наддніпрянське походження юридичної освіти автора. Між іншим, цей висновок також пов'язаний із великою кількістю русизмів у тексті.

Одним з основних принципів, що були використані у проектів без усяких сумнівів є «трудоий» принцип, що виходить з самої назви держави «Українська Трудова Республіка», де згідно розділу «А. – Державний лад», підрозділ 4, «Українське трудове суспільство розпадається на три верстви: хліборобсько-творчу, промислово-творчу і державну службу». І хоча де-юре автором встановлювалась рівність всіх громадян держави перед законом (с. 18, пар. 2), де-факто, права окремих приватних осіб подекуди грубо порушувались на користь «трудої громади». Наприклад, впроваджуючи більшовицькі гасла, автор встановлював, що: «Всі приватні крамниці, склади і магазини закриваються без відшкодування для їх власників». (с. 16, пар. 2).

Автор відстоював ідею розподілу влади в державі та встановлення республіканської форми правління, де вся влада походила лише від народу незалежно від його національності, походження чи заможності. Розподіл влади передбачався ним на репрезен-

таційну, законодавчу, виконуючу і судову. Тобто не на класичні три, а на чотири гілки. Тут слід нагадати, що схожий розподіл пропонував у своїх роботах декан юридичного факультету Київського університету О. Ейхельман, де між іншим він відстоював три принципових положення майбутньої Конституції України – суверенітет народу, федеративно-державний устрій України та обмеження влади голови держави (Ейхельман О. Проект Конституції основних державних законів УНР. – Київ; Тарнів, 1921.) Всі три названі принципи ми можемо зустріти і в проекті О. Копцюха.

Питання щодо визначення прав та обов'язків громадян автором пояснюється у розділі «В. – Політичний лад», який має 15 артикулів. Багато у чому зміст цього розділу перегукується з Конституцією УНР 1918 р., не припускаючи тут обмеження прав громадян згідно «трудового принципу». Однакові права гарантувалися всім громадянам Української Трудової Республіки, яким виповнилося 20 років. Власне авторським здобутком у проекті стало закріплення обов'язкової безкоштовної освіти в державі та гарантії соціального забезпечення у вигляді сплати пенсій та грошові виплати на випадок хвороби, каліцтва або безробіття, а також і на безкоштовну медичну допомогу. В проекті автор частково намагається відобразити правове становище Церкви в державі (с. 19). Автор і відокремлює їх, але не позбавляє Церкву права на існування (с. 19 – 20).

Отже наведені матеріали дозволяють прийти до висновків, що проект Конституції Української Трудової Республіки з'явився підчас гострих політичних змагань в УНР у 1919 р. Виходячи з аналізу термінології та концептуальних позицій автора, проект розроблявся під впливом Київської школи права, але має досить вагоме «соціалістичне забарвлення». Домінуючою ідеєю проекту стала ідея суверенітету народу держави та верховенства народних законів. Досить очевидним вимальовується намір автора обмежити владу голови держави та протистояти створенню режиму диктатури, на чому наполягали в уряді Директорії. «Трудовий принцип» автор використовує в проекті суто з позицій В. Винниченка. Втілюючи ідею самостійності і соборності України, автор, між іншим, дотримується концепції розбудови багатонаціональної, соціальної держави, де влада зобов'язана опікуватися своїми громадянами з дня їхнього народження до смерті.

Шевчук-Бела Я. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук*

ПРАВОВИЙ СТАН ГРЕКІВ ОДЕСИ В ЕКОНОМІЧНІЙ ГАЛУЗІ МІСТА

Економічна політика російського уряду щодо представників національних громад полягала, зокрема, у тому, щоб повернути найбільш економічно перспективних з них на «вечное подданство России». На початку XIX ст. це передусім стосувалося купецького стану.

Греки в Одесі переважно займалися зовнішньою торгівлею. Під час становлення та розвитку міжнародної торгівлі Одеси в період порто-франко грецькі підприємці відігравали провідну роль в експорті зерна. До заснування грецької держави греки Одеси за-